

АВТОРСКА СПРАВКА

**за приносния характер на научните трудове
на доц. дфн Баян Райханова, представени
за участие в конкурса за академичната длъжност
„професор“ по професионално направление 2.1. Филология
(Нова и съвременна арабска литература), обявен от
Софийския университет „Св. Климент Охридски“
и публикуван в ДВ, бр. 24 от 16.03.2018 г.**

За участие в конкурса за академичната длъжност „професор“ по нова и съвременна арабска литература са представени общо 31 научни труда на английски, арабски, български, руски и френски език, в това число 1 монография, 1 учебник, 1 учебно помагало, 22 статии и 6 рецензии на монографични изследвания. Те не повтарят научните публикации, участвали в конкурсите за придобиване на научната степен „доктор на науките“ (2017 г.) и на образователната и научна степен „доктор“ (1986 г.), както и за заемане на академичната длъжност „доцент“ (1995 г.)

Резултатите от изследванията са публикувани предимно в специализираните издания и издателства в чужбина (Англия, Белгия, Германия, Швейцария, Италия, Унгария, Полша, Индия, Таджикистан, Йордания, Кувейт, Алжир, Ливан, Саудитска Арабия, ОАЕ), а някои научни разработки са препубликувани от академичните и литературните списания в Австралия, Кувейт, Катар и Сирия. Трудовете обхващат няколко изследователски области на съвременната ориенталистика и арабистика: литература, култура, изобразително изкуство и език.

МОНОГРАФИЯ

1. Монографичният труд „Явления на арабската и ислямската култура. Приложно четене“ е публикуван от реномираната йорданска издателска къща, която се специализира в издаването на научна литература. Основните му положения и идеи са предварително апробирани в редица международни форуми и статии, отпечатани в реферираните и рецензираните периодични издания и тематични сборници. Текстът включва увод, пет глави, всяка от които съдържа подглави, заключение и библиографска справка.

В първата глава, озаглавена „Четене. Съвременна арабска литература“, се изследват основните тенденции в развитието на модерната арабска проза и поезия, обусловени от коренните промени в националната култура и художественото съзнание през постколониалния период. Разглеждат се парадигмите на реализма, модернизма и постмодернизма, представени в прозаичните и поетичните жанрове. Отбелязва се нарасналият интерес на литераторите към собственото културно наследство, свързан със смяната на естетическите ориентири, разширяването на връзките с чуждите литератури, както и със стремежа към националната самоидентификация.

Втората глава „Четене. Литературна критика“ представя съвременния критически дискурс, открояващ значимите явления в арабската литература. Анализират се теоретичните постановки на мароканката Бушра Такафраст, базираци се върху трудове на редица изтъкнати арабски литературни критици от Средновековието и съвременността. Проследява се критическата рецепция на арабската белетристика в Източна и Западна Европа, като се очертават изследователските полета на Валерия Кирпиченко и Хилари Килпарик и се отбелязва приносът им за развитие на световната ориенталистика.

Третата глава „Четене. Преподаване на арабски като чужд език“ засяга въпросите, свързани с методиката на езиковото обучение. Фокусира се върху традиционните методи и иновативните форми на обучение по арабски език, спомагащи за изграждане и развитие на лингвистичната компетентност, както и върху основните критерии, залегнали в общоевропейската референтна езикова рамка. Изтъква се актуалността им в процеса на обучението по арабски език.

В четвъртата глава „Четене. Изящно изкуство“ се анализират произведенията на съвременните арабски художници, получили международно признание, включително и в България. Подчертават се жанровото разнообразие и широкият диапазон на използваните изразни форми и средства. Същевременно въпреки различията в индивидуалните художествени стратегии и проблемно-тематичните акценти творчеството им се гради върху синтеза на традициите на модерната европейска живопис и декоративността на ислямското изкуство.

В петата глава „Четене. Ислямска духовност“ се проследява духовният път на средновековните ислямски мистици Отман баба (поч. 1478 г.) и Бали ефенди (поч. 1553 г.), които прекарват по-голямата част от живота си на път. Освен това се разглежда числовата символика, намираща отражение в религиозните ритуали, паметниците на

култовата архитектура и приложното изкуство на хетородоксните мюсюлмани. В заключението се изтъква важността от по-нататъшни изследвания на арабската и ислямската култура, която се е превърнала в открита и динамична система в наши дни, без да е загубила своя уникален характер.

УЧЕБНИК

2. Учебникът по казахска граматика е предназначен за студенти тюрколози. Граматическият и лексикалният материал обхваща въпросите на фонетиката, морфологията и синтаксиса с оглед на практическото изучаване на езика и на развиването на езикови навици. Включени са адаптирани и оригинални текстове, които се отличават със стилового, жанровото и тематичното разнообразие. Приложени са таблици с глаголни времена, наклонения, именно и глаголно спрежение, притежателни и падежни окончания, както и учебни речници.

УЧЕБНО ПОМАГАЛО

3. Книгата „Съвременни сирийски разкази“ е издадена и се използва като учебно помагало по литература в четвърти курс на специалност „Арабистика“. Тя включва предговор и преводни творби, придружени от кратка информация за 33-ма автори от различни литературни поколения и школи. Целта ѝ е да запознае студентите с жанрово-стиловите и формално-тематичните особености на модерния сирийски разказ и да изгради у тях умения за творческо и критическо мислене, необходими за професионалната им реализация.

СТАТИИ

4. В статията „Новата чувствителност в модерната арабска проза“ се разглежда арабската проза през 60-те и 70-те години въз основа на анализа на произведенията на Наджиб Махфуз, Михаил Нуайма и Юсуф ал-Кайид, чиито творчески експерименти изразяват новата чувствителност и обогатяват съвременния литературен процес в тематично, жанрово и стилово отношение. Изтъква се, че тези автори разрушават каноните на предшестващата литература, като се противопоставят на идеологическите и художествените щампи и се отказват от естетическите критерии на единния стил, асоцииращ се с реализма.

5. Статията „Арабска художествена проза: между реализма и постмодернизма“ проследява развитието на арабската проза през последните десетилетия на XX век,

характеризираща се с многозначност на художествения дискурс и многообразие на индивидуалните стилове. Посочва се, че за разлика от предишните периоди, в съвременния литературен процес проличава едновременното съществуване на реалистичните, модернистичните и постмодернистичните стилови течения, чиито граници са лабилни и проницаеми.

6. Публикацията “Literary Heritage as a Source of the Renovation of Modern Arabic Prose” е осъществена в рамките на международния научен проект *Хиляда и една нощ и световната литература*, който е разработен от Делхийския университет „Джавахарлал Неру“ и е реализиран под формата на колективна монография. В главата, посветена на арабската художествена проза, литературното наследство се разглежда като източник на актуализация и развитие на белетристиката от модерен тип. Изтъква се приемствеността, която проличава още през възрожденския период, когато арабските писатели се стремят да съживят традиционните жанрове на художествената словесност. Интересът към класическата и фолклорната литература се засилва през постколониалния период и се проявява в стремежа на авторите да осмислят националната действителност през призмата на устойчивите шаблони, наследени от Средновековието.

7. В статията „Образи в модерната арабска женска поезия“ се разглежда творчеството на арабските поетеси като социален и литературен феномен, ограничен във времевите, жанровите и тематичните рамки. Своеобразието на женското писмо и художествения образ се разкрива въз основа на анализа на поетическите произведения на кувейтчанката Наджда Идрис и емиратката от палестински произход Амал Исмаил, които изразяват привързаността съответно към естетиката на реализма и авангарда.

8. Публикацията “Adab Literature or the Case of Abd Allah Ibn al-Muqaffa’s Works” е част от международния научен проект *Път на коприната и културен обмен*, инициран от Националния център по изкуства „Индира Ганди“. Резултатите му са представени във вид на колективна монография. В главата, посветена на творчеството на средновековния писател Ибн ал-Мукаффа, се посочва полисемичността на класическия термин *адаб*, включващ различни жанрове на изящната словесност с морално-дидактичен характер. Сред тях се откроява сборникът на Ибн ал-Мукаффа *Калила и Димна*, публикуван в Бейрут през 1924 г., който се намира в Националната библиотека

в София. Изтъква се значението му за развитието на арабската художествена проза, в това число и на макамния жанр.

9. Статията „Изучаване на арабски език и литература в България“ запознава чуждестранните читатели с основните принципи на образователната система в България, включително и на специалността „Арабистика“, която се изучава в няколко висши учебни заведения. Отбелязва се нарасналият интерес от страна на студентите към изучаването на арабски език и култура в съвременните условия на глобализация и пространствена мобилност.

10. В статията “La Traduction Littéraire Entre la Pratique et la Théorie” се засяга актуалността на теоретичните и практическите дисциплини при обучението на чужд език, в това число и на превода. Разглеждат се различните му видове като важен инструмент в този процес и се акцентира върху превода на художествените произведения, изискващ не само езикова компетентност, но и екстралингвистични знания.

11. Публикацията “Quelques Chiffres Symboliques Chez les Bulgares Kizilbash” е част от международния научен проект *Суфизъм и култура*, подготвен от Националния център по праистория, антропология и история към Министерството на културата на Алжир. Тя изследва сакралното значение на някои числа, като отбелязва свързаността им с конфесионалните възгледи и традиции на къзълбашите.

12. Статията “Mythological and Folkloric Motifs in Syrian Prose: The Short Stories of Zakariyyā Tāmir”, която е излязла първоначално в електронното международно списание за *Арабски и ислямоведски изследвания* към университетите в Ланкастър и Осло, се препубликува в научното списание в Мелбърн, а след това се превежда на арабски език и се издава в литературното списание към Съюза на арабските писатели в Дамаск. В нея се проследяват митологичните и фолклорните мотиви в сирийската проза въз основа на анализа на новелистичните сборници на Закария Тамир, който се осланя на приказно-митологичния опит на предците си, за да открие своеобразието и многоплановостта на съвременната национална действителност.

13. В статията “Ahmad Sulayman al-Ahmad. The Vicissitudes of Life, or Metamorphoses of Creativity” се анализират предимно лирическите стихосбирки и литературоведските разработки на сириец Ахмад Сулайман ал-Ахмад, прекарал по-голяма част от своя живот в чужбина (България, Русия и Франция). Подчертава се, че въпреки творческите и житейските метаморфози естетическите му търсения се вписват в контекста на ангажираната арабска поезия и реалистическото изкуство през постколониалния период.

14. Статията „Рудаки и арабская художественная традиция“ се фокусира върху творчеството на средновековните арабски автори от персийски произход Башшар ибн Бурд, Абу Нуас и Абдалла ибн ал-Мукафа, които се изявяват в различни области на изящната словесност. Те обогатяват не само традициите на арабската поезия и проза, но и спомагат за развитието и разцвета на класическата таджикско-персийска литература, за чийто основоположник е смятан Рудаки.

15. В публикацията “Myth and Reality in Modern Arabic Prose” се анализират произведенията на Мухаммад Маджзуб, Уалид ал-Мидфаи, Ахмад Юсуф Дауд и др. Изтъква се стремежът им да излязат извън рамките на външното правдоподобие чрез въвеждането на модерната наративна техника, както и чрез актуализацията на традиционните теми и похвати, характерни за средновековния арабски фолклор и ислямската митология.

16. Статията “The Concept of the Hero in Modern Arabic Prose” разглежда новата концепция за човека и света в арабската проза, която се утвърждава в края на XX и началото на XXI век и е свързана с модернистичните интенции на Лайла Сая Салим, Гассан ал-Джабаи, Шакир ал-Анбари и др. В произведенията им художественото пространство се запълва с първичните архетипи и символи, напомнящи за хтоничните сили, а персонажите, притиснати от динамично променящите обстоятелства, загубват светогледните си ориентири.

17. В статията „Творбите на Лукман аш-Шейх. От традиционното към модерното“ се проследява творческият път на иракчанина Лукман аш-Шайх, чиито платна се отличават с ярка експресивност и колорит. Отбелязват се художествените му иновации, свързани с отказа от академичните клишета и традиционните изобразителни техники,

както и с нестандартните интерпретации на универсалните теми и мотивите от арабския фолклор.

18. Публикацията „Между модерността и традицията“ маркира теоретико-художествените търсения на Ахмад Сулайман ал-Ахмад, известен не само като привърженик на новата поезия, но и като един от първите преводачи и популяризатори на българската литература. Разглеждат се стихотворенията, които са репрезентативни за творческия му профил и представляват своеобразен синтез между модерността и традицията.

19. Статията “The Past and Present in the Modern Arabic Novel” се фокусира върху развитието на арабския исторически роман от модерен тип, чиито върховни постижения се асоциират с произведенията на няколко поколения писатели. Сред тях се открояват имената на Джурджи Зайдан, Наджиб Махфуз, Ал-Башир Хурайф и Джамал ал-Гитани, които се обръщат към различни исторически епохи, но ги преосмислят по аналогия със съвременността в стремежа си към утвърждаване на националната и културната идентичност.

20. Енциклопедичните статии, условно озаглавени „Арабска литература и писатели“, включват най-съществената информация за арабската художествена словесност, представена от 92-ма автори от различни епохи и региони на арабския свят.

21. В статията “The Syrian Short Story in the Eighties” се анализират специфичните характеристики на сирийския къс разказ през 80-те години на XX век въз основа на анализа на произведенията на Закария Шарики, Зухайр Джаббур, Ибрахим ал-Халил, Мухаммад Камил ал-Хатиб, Уахиб Сараи ад-Дин и др., които започват творческия си път след Арабско-израелската война през 1967 г. Подчертава се, че за разлика от предшествениците си тези писатели пресъздават действителността не чрез разширяването на кръга на изобразяваните явления, а с помощта на художественото им уплътняване.

22. Статията „Прочит на художествените творби на Сами Мухаммад. Възхищение от картината, когато се докосваш до живота, любовта и свободата“, преиздавана няколкократно в Кувейт и Доха, представя творческия портрет на кувейтчанина Сами

Мухаммад. Подчертава се стиловото му разнообразие, което се откроява не само в живописата, но и във фигуралната пластика, където се срещат предимно мъжки и женски фигури. Творецът съумява да надмине учителите си от египетската художествена школа и да създаде изразителните пластики, внушаващи усещането за динамично напрежение и раздвиженост на фигурите.

23. В статията “The Image of the Countryside in the Modern Syrian Novel” се разглежда така наречената *селска проза* на Мауахиб ал-Каяли, Лиян Дайрани, Самим аш-Шариф, Набил Сулайман, Абд ар-Рахман аш-Шаркауи, Салах Дихни, Жан Алексан и др. Изтъква се тяхната идеологическа и литературна ангажираност, която се проявява в привързаността към принципите на реалистическото изкуство с ярко изразените социални детерминанти.

24. Публикацията “The Contemporary Syrian Novel. Certain Questions of Its Genre Modification” се фокусира върху жанровата модификация на модерния сирийски роман, която проличава в произведението на Фарис Зарзур с красноречивото заглавие *Асоциални хора*. Тя е свързана с тенденцията към по-задълбочено философско осмисляне на действителността, обуславяща намаляването на динамизма на външносъбитийния ред и интензификацията на вътрешното пространство на наративния текст.

25. Статията “Modern Arabic Short Story: Genre Transformations in the Second Half of the 20th Century” проследява жанровите трансформации на арабския разказ през втората половина на XX в., като анализира произведенията на Сулайман аш-Шатти, Ханан аш-Шайх, Уалид ар-Раджиб, Мухаммад аш-Шукри, Ат-Тахир Уаттар и Изз ад-Дин ал-Мадани. Творбите им, включващи както традиционните повествования в трето лице, така и наративите под формата на вътрешен монолог и диалог, разширяват художествените хоризонти на модерната арабска литература.

РЕЦЕНЗИИ

26. В рецензията на “Contemporary Arab Fiction. Innovation from Rama to Yalu” се разглежда монографията на британския учен Фабио Каяни, който изследва произведенията на съвременните арабски прозаисти Едуар ал-Харрат, Фуад ат-Такарли, Мухаммад Баррада и Илияс Хури. Според автора иновативността им е свързана с

поетиката на модернизма и постмодернизма, която включва фрагментацията, полифонията, интертекстуалността и метафикцията.

27. Рецензията на “History of Egyptian Literature of the 19th–20th Centuries” е посветена на фундаменталния труд, разработен от руските ориенталисти Валерия Кирпиченко и Владимир Сафронов. Изследването им включва два тома: първият обхваща египетската литература през XIX и първата половина на XX век, а вторият – художествения процес в страната през 50-те и 90-те години на XX век.

28. Рецензията на колективния сборник “Tradition, Modernity, and Postmodernity in Arabic Literature”, който е публикуван в чест на авторитетния американски и канадски учен от палестински произход Иса Булата, анализира статиите на повече от двадесет западноевропейски, американски и арабски изследователи и засяга проблемите, свързани с традицията, модерността и постмодерността в арабската литература.

29. Рецензията на книгата “The Diwan of Ibn al-Farid. Readings of Its Text throughout History” представя критическото издание на поетическия сборник на изтъкнатия средновековен мистик и поет Ибн ал-Фарид, което е подготвено от италианския учен и мисионер Джузепе Скатолин, член на Академия по арабски език в Кайро.

30. Рецензията на “Modern Poetry and Prose of Oman (1970–2000)” разглежда монографията на полската ориенталистка Барбара Михалак-Пикулска. Тя проследява развитието на модерната проза и поезия в Оман, чийто разцвет започва през 70-те години на миналия век.

31. В рецензията на “The Contemporary Kuwaiti Short Story in Peace Time and War (1929–1995)” се анализира дебютната книга на Барбара Михалак-Пикулска, която се обръща към съвременния кувейтски разказ. Научната ѝ разработка е сред първите монографични трудове в европейската ориенталистика, изследващи литературата на страните от Персийския залив.